

УДК 37.017.7(378.4)+78.07

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ВИХОВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Чжоу Цянь

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Досліджено актуальний стан виховання духовної культури студентів університету в процесі музично-естетичної діяльності. З'ясовано, якою мірою фактичні умови організації процесу виховання духовної культури у вищих навчальних закладах співвідносяться зі структурою музично-естетичної діяльності студентів. Подано результати експрес-опитування студентів щодо ефективності втілення у виховній системі університету основних компонентів музично-естетичної діяльності студентів: мотиваційно-цільового (мотиви, мета і завдання), предметно-змістового (предмет і зміст), процесуального (види, форми та методи організації), оцінювально-результативного (результати впливу музично-естетичної діяльності на виховання духовної культури студентів).

Ключові слова: духовна культура, студенти університету, музично-естетична діяльність, структура музично-естетичної діяльності студентів, ефективність виховання.

Постановка проблеми. Духовні цінності, які закладені в музичних творах, становлять важливу основу виховання духовної культури молоді. Практика також підтверджує, що студенти вищів загалом досить позитивно реагують на музичне мистецтво, усвідомлюють втілені у ньому духовні ідеали та культурні здобутки поколінь. Разом із тим, багато хто з молодих людей має негативний досвід участі у заходах музично-естетичної діяльності (МЕД), часто як наслідок примусового залучення. Як результат, студенти університетів, навіть бажаючи творчого самовираження та самореалізації у процесі музично-естетичної діяльності, обмежуються пасивною участю; а, не отримавши позитивного досвіду, вони надалі не здатні переносити його і в інші сфери діяльності, в тому числі й професійну. Таким чином, актуальним є питання виявлення, обґрунтування та практичного впровадження педагогічних умов, при яких музично-естетична діяльність стане дієвим чинником виховання духовної культури молоді людини, що навчається в університеті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє констатувати, що вчені систематично торкаються питання педагогічних умов виховання у молоді духовної культури (Х.Ю. Боташева, Г.Г. Габунія, К.С. Гагаріна, В.В. Гнатюк, В.В. Лаппо, Л.В. Пшенична, Т.О. Степанець, І.В. Юстус та ін.), формування духовних цінностей як її основи (Н.А. Полтавська, О.В. Шкіренко та ін.), розвитку духовних якостей як її складової (О.І. Іванова), в тому числі й за допомогою засобів мистецтва загалом (Н.А. Полтавська, Г.І. Фазилзянова) та музики зокрема (В.В. Гракова, З.З. Кримгужіна, Ю.О. Левченко, В.А. Подрезов, Н.В. Свещинська, Н.А. Шемякова та ін.). Тому наявний педагогічний досвід може стати нам корисний при обґрунтуванні та впровадженні авторського підходу до педагогічних умов виховання духовної культури молоді, зокрема у процесі музично-естетичної діяльності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, на основі теоретичного аналізу праць (насамперед, дисертаційних досліджень) названих вище вчених ми виявили низку упущень в змістовому наповненні умов. Це і не достатнє врахування структури духовної культури при формулюванні самих умов,

і відсутність комплексності у виборі форм і методів (як от, в Н.А. Полтавської), і деякий популізм у впровадженні умов (наприклад, у Г.І. Фазилзянової), а також неможливість повного використання запропонованих рекомендацій у зв'язку з їх надмірно вузькою орієнтованістю (як от, на хоровий колектив у дослідженнях В.А. Подрезова чи на майбутніх учителів музики у роботі Н.В. Свещинської). Отримані результати дозволили констатувати, що хоча й існує суттєва теоретична база для окреслення педагогічних умов виховання духовної культури студентів університету в процесі музично-естетичної діяльності, однак низка її аспектів наразі потребує уточнення, насамперед, узгодження з практикою.

Мета статті. Враховуючи вище означене, головною метою цієї роботи стало з'ясування сучасних обставин і стану виховання духовної культури студентів університету в процесі музично-естетичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Задля визначення педагогічних умов і шляхів оптимізації процесу виховання духовної культури студентів університету в процесі музично-естетичної діяльності, ми провели експрес-опитування серед студентів за допомогою авторської анкети «Музично-естетична діяльність». Ми прагнули встановити відповідність сучасного стану організації процесу музично-естетичної діяльності у вищих його, можна сказати, ідеальній моделі, тобто структурі музично-естетичної діяльності (детальніше вона нами представлена тут [3]). Дослідження, яке охопило 477 студентів 1-3 курсів, було проведено на базі Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (спеціальність «Соціальна робота») та Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (спеціальності «Середня освіта. Інформатика» та «Філологія. Германські мови і література»). За окремими питаннями сума відсотків не становить 100, оскільки студенти могли вибрати як один, так і кілька варіантів відповідей.

Так, особливості мотиваційно-цільового компонента музично-естетичної діяльності в сучасних вищих ми оцінювали, насамперед, при аналізі відповідей студентів на питання «Залучаючись до різних форм музично-естетичної діяльності ви прагнете...». Як показали результати опитування,

студенти оцінюють МЕД переважно на рівні «розважальності» (59,96% – 286 осіб). Тобто як засіб «естетизації (прикрашення) свого вільного часу», «організації змістовного дозвілля», «активізації свого спілкування за допомогою музичного мистецтва» тощо. На другому місці стоять завдання МЕД, що стосуються «інструментального» рівня, а саме активізація громадянської активності, розкриття свого творчого потенціалу, особистісне художньо-творче самовираження у ході МЕД тощо (35,01% – 167 осіб). Досить незначна частка студентів (7,97% – 38 осіб та 10,90% – 52 особи відповідно) відзначила позиції, що пов'язані із завданнями МЕД на «елементарному» (як от, розвиток своєї емоційно-естетичної культури, естетичного сприйняття й емоційної чуйності на музичні твори) та «акмеологічному» рівнях (як от, підвищення своєї компетентності в певному виді музично-естетичної діяльності, отримання досвіду використання духовного потенціалу музичного мистецтва у власній діяльності). Це дозволило нам зробити два припущення: по-перше, система музично-естетичної діяльності в досліджуваних університетах не містить повноцінних заходів, спрямованих на розв'язання вказаних груп завдань, а, по-друге, наявні заходи не передбачають можливостей чи належного мотивування студентів до розв'язання відповідних завдань. Адже значно простіше просто підготувати 5-7 номерів, наприклад, до Дня вчителя, аніж продумати програму, яка буде включати твори не лише різноманітні, але й духовно-цінні, пов'язані не просто з отриманням естетичної насолоди, але й які будуть спонукати до рефлексії, емоційної чуйності тощо.

Вивченню стану забезпечення предметно-змістового компонента музично-естетичної діяльності в університетах посприяло, насамперед, питання про предмет МЕД. Тут відповіді студентів розділилися майже порівну: одні (41,93% – 200 осіб) не змогли дати чіткого пояснення, що може свідчити про нерозуміння ними суті музично-естетичної діяльності; інші співвіднесли МЕД загалом із музикою та співом, а також розвагою, дозвіллям тощо (по 44,02% – 200 осіб). Лише незначна частка опитаних (3,98% – 19 осіб) вказали, що предмет МЕД визначається культурними цінностями, закладеними у музиці.

Результати опитування студентів за питанням «До яких змістових напрямів музично-естетичної діяльності ви долучаєтесь в процесі навчання в університеті?» підтвердили зроблене нами вище припущення про певну односторонність заходів музично-естетичного спрямування у вишах. Так, студенти назвали, насамперед, сприймання (слухання) творів музичного мистецтва (74,00% – 353 особи) та виконавську діяльність (33,96% – 162 особи). При цьому серед заходів останньої переважає саме вокально-хорова діяльність (61,73% – 100 осіб), а значно менша частка гри на музичних інструментах (20,99% – 34 особи) та музично-ритмічної діяльності (17,28% – 28 осіб). Третє, причому, на нашу думку, досить незначне місце «отримали» різні варіанти музичної творчості – вокальної, інструментальної, пластичної тощо (23,90% – 114 осіб), хоча викладачі, особливо дисциплін гуманітарного циклу, можуть досить широко використовувати її у ході навчального процесу. Враховуючи те, що ми працювали

зі студентами «не музикантами», можливо, на перший погляд, і не дивно, що вони практично не залучаються до оволодіння мовою мистецтва (2,10% – 10 осіб) та музично-естетичної просвіти (6,08% – 29 осіб). Однак, як доречно зауважив з цього приводу В. А. Подрезов, музично-теоретичні знання сприяють «глибшому проникненню... в духовну сутність музичних творів та їх образно-емоційний зміст. При цьому чуттєва тканина музичного твору переходить у музичний образ-уявлення, що забезпечує процес духовно-творчого розвитку особистості» [2, с. 13]. А тому упущення цього змістового напрямку безпосередньо впливає і на зниження розуміння студентами духовної цінності мистецтва (особливо класичного), а також переважання релаксаційно-гедоністичних над соціальними мотивами залучення до музично-естетичної діяльності. Це підтверджується і відповідями студентів на наступне питання, коли вони, оцінюючи духовно-етичний та художньо-естетичний потенціал окремих змістових напрямів МЕД, не надали особливої переваги якомусь одному з них (всі варіанти «отримали» понад 41%). Показово, що найбільш цінною в означеному плані за результатами опитування визначено музичну творчість (49,89% – 238 осіб), частка заходів якої, як свідчать дані, наведені вище, становить лише близько п'ятої частини від усіх впроваджуваних, тобто майже вдвічі менше від реального запиту на них.

Вивченню стану забезпечення та реалізації процесуального компонента музично-естетичної діяльності в експериментальних навчальних закладах, допомогла низка питань щодо форм, методів і засобів МЕД. Можливо, відповіді студентів і були деякою мірою суб'єктивними, адже не всі обізнані з формами та методами й не всі залучаються до МЕД взагалі. Однак, оскільки ми прагнули оптимізувати цей процес орієнтуючись на всіх студентів, а не найбільш обізнаних, то, вважаємо, така суб'єктивність, частково і доречна.

Зазначимо, що традиційно виокремлюють три групи форм музично-естетичної діяльності – колективні, групові та індивідуальні [1, с. 355]. Опитування студентів засвідчило, що найбільш поширеними в університетах (загалом 80,08% – 382 особи) є саме колективні форми, зокрема, організація і/чи участь у масових тематичних святах, музичних виставах, концертах, музично-розважальних програмах тощо. Однак такі колективні форми МЕД, як виїзні культурно-просвітницькі заходи та творчі покази у вишах використовуються значно рідше. На другому місці (36,90% – 176 осіб) студентами відзначено використання групових форм МЕД, хоча їх різноманітність і не «вражає». Найбільш поширеними серед них є заняття в гуртках художньої самодіяльності, менше – зустрічі з митцями та творчими колективами. Водночас досить рідко практикуються групові музичні лекторії, бесіди та вітальні, групове обговорення музичних творів (мистецьких заходів), сумісне прослуховування кращих зразків вітчизняної та світової музичної культури тощо. Як правило, такі заходи одиничні й нерегулярні.

Щодо індивідуальних форм музично-естетичної діяльності, то їх частка дуже мала. Студенти відзначають, що це, як правило, сольне вокальне чи інструментальне виконання, індивідуальні ре-

петиції (9,01% – 43 особи). Як свідчить практика, на більшості факультетах це декілька студентів (переважно не більше 20 осіб), які систематично залучаються до різних планових заходів як на рівні факультету, так і на рівні університету. Такі ж індивідуальні форми МЕД, які спрямовані на рефлексію (ведення музичного щоденника) чи розширення обізнаності студентів у сфері МЕД (як от, дослідження з музичної тематики) не практикуються. Ми припускаємо, що це пов'язано з неготовністю самих організаторів музично-естетичної діяльності до такої роботи, адже це вимагає як відповідної підготовки від них самих, так і постійного моніторингу такої діяльності студентів. Окрім того, результати таких форм діяльності цінні перш за все для самих учасників, а тому широко не афішуються, а, тим більше, не можуть бути представлені у вигляді звіту чи стінгазети.

Як нами було встановлено за результатами теоретичного аналізу, дослідники рідко практикують комплексний підхід у використанні методів музично-естетичної діяльності. Разом із тим ми переконані, що лише така комплексність дозволить зацікавити студентів з різним рівнем духовної культури, а отже і вплинути на них більш цілеспрямовано. Адже для студента, який вже є активним учасником МЕД, обговорення прослуханого твору може здатися нецікавим, тоді як у «новачків» – це важливий етап у збагаченні та формуванні їх духовного досвіду; з іншого боку, бесіди, лекції, диспути на музично-естетичну тематику будуть цікаві обом групам. Саме тому наступне питання нашого експрес-опитування стосувалося означених вище аспектів, тобто частоти використання викладачами, кураторами, іншими студентами-активістами чи керівниками творчих колективів певних методів музично-естетичної діяльності. Опрацювання отриманих результатів дозволило констатувати, що найбільш поширеними в процесі МЕД на базі вищів є саме загально-педагогічні (45,91% – 219 осіб) та соціально-педагогічні (40,04% – 191 особа) методи. Частка специфічних методів МЕД не досить висока – 18,24% (87 осіб). Такий відсотковий розподіл загалом є закономірним, враховуючи профіль навчання студентів. Разом із тим, ми звернули увагу, що в межах самих груп методів деякі використовуються досить рідко. Так, якщо методи організації (особливо методи моделювання художньо-творчого процесу, зокрема, музичні вітальні, свята, вечори) та методи стимулювання (як от, прослуховування підготовлених програм; участь у конкурсах, концертах різного рівня) музично-естетичної діяльності «отримали» понад 55%, то методи формування свідомості у процесі МЕД та методи самовиховання через МЕД були відзначені 15,07% (33 особи) та 12,78% (28 осіб) студентів відповідно. Таким чином, стає частково зрозуміло, чому за показниками таких критеріїв ефективності виховання духовної культури в процесі музично-естетичної діяльності, як обізнаність студентів з цінностями духовної культури, закладеними в музичному мистецтві, та духовний розвиток та ріст студента у процесі музично-естетичної діяльності, переважає низький рівень. Адже на ці аспекти музично-естетичної діяльності в університетах практично не спрямована. Досить невисока частка застосування серед соціально-педагогічних методів і такого методу

як включення в соціальну практику – 10,99% – 21 особа (виняток становили студенти – соціальні робітники). А це не може не впливати на рівень накопичення студентами університету духовного досвіду в процесі МЕД та подальшого його використання ними у професійній діяльності.

Щодо специфічних методів МЕД, то серед них студенти особливо відзначають саме методи музично-пластичної імпровізації (77,01% – 67 осіб), можливо, тому, що їх використання можливе не лише в позааудиторній роботі, але й під час навчальних занять. Разом з тим практично не використовуються інтерпретаційні (обговорення прослуханого твору) та творчі методи (8,05% – 7 осіб), методи пошуку фольклорних зразків, обміну фольклорним досвідом, інтонаційно-стильове осягнення музики (4,60% – 4 особи) та ін. Водночас ми переконані, що студенти різних спеціальностей, в тому числі й «математики» та «філологи», як під час вивчення програмних дисциплін, так і в позанавчальний час можуть знайомитися з духовними цінностями, закладеними в музичному мистецтві. Адже, ще у Стародавній Греції музика вважалася частиною математики, а одна з праць всесвітньо відомого математика і фізика Леонарда Ейлера має назву «Досвід нової теорії музики, ясно викладеної відповідно до непорушних принципів гармонії»; окрім того, поняття «гармонія», «ритм», «пропорція» зустрічаються і в музиці, і в математиці. Студенти-філологи ж обов'язково знайомляться з культурою носіїв мови, зокрема, й з мистецтвом, за допомогою якого не лише вивчають іншу країну, але й саму мову (слухання пісень, перегляд музичних фільмів тощо). Отже, означені аспекти повинні бути більш чітко та системно представлені у виховному процесі університету загалом та щодо виховання духовної культури студентів зокрема.

Останнє питання нашого експрес-опитування стосувалося поширеності та дієвості засобів виховного впливу у процесі музично-естетичної діяльності. Щодо поширеності засобів виховного впливу в процесі МЕД в університеті, то більшість студентів відзначили саме музично-естетичні практики (55,97% – 267 осіб). На другому місці – спеціально підібраний музичний репертуар (39,90% – 176 осіб) як засіб виховного впливу. Водночас відповіді студентів свідчать, що такий репертуар представлений переважно фольклорними зразками (76,14% – 134 особи) та творами сучасних митців (63,09% – 111 осіб), тоді ж як духовна і класична музика використовуються дуже рідко (1,14% та 11,93% відповідно). Вважаємо, що саме тут важлива цілеспрямованість виховних впливів. Адже, якщо студент сам поки що не звертався до класики, то включення таких творів у планові колективні чи масові заходи сприятиме поступовому знайомству молодих людей з новими для них стильовими чи жанровими зразками, а надалі мотивуватиме до самостійного «спілкування» з такою музикою.

Недостатньо використовується в процесі МЕД і виховний потенціал засобів музичної виразності (11,11% – 52 особи), а також музично-теоретичних й історико-культурних знань у галузі музичного мистецтва (3,98% – 19 осіб). А це говорити про те, що як «дорослі» організатори (викладачі, куратори), так і самі студенти-активісти не задумуються над інтонаційними, жанровими, стильо-

вими основами музичного мистецтва та можливостями їх використання при організації заходів музично-естетичного спрямування; з іншого боку студенти під час МЕД виступають переважно в ролі слухача, тобто пасивної особи, тоді як ролі виконавця чи організатора вимагали б від них більш свідомої участі та відкрили б можливості розширювати засоби впливу МЕД.

Щодо дієвості засобів виховного впливу в процесі музично-естетичної діяльності, то, як і щодо оцінки значущості змістових напрямів МЕД, студенти вважають, що кожен із засобів досить дієвий, оскільки всі групи були оцінені більше, ніж на 60%. Виняток склали музично-теоретичні та історико-культурні знання у галузі музичного мистецтва, дієвість яких відзначили лише третина студентів (33,96% – 162 особи). Знову ж таки дієвість певних засобів важко оцінити, якщо вони використовуються рідко.

Висновки і пропозиції. Загалом оцінюючи відповідність стану музично-естетичної діяльності в досліджуваних університетах її структурній моделі, можна відзначити наявність низки недоліків. По-перше, студенти використовують можливості МЕД у духовному розвитку переважно на рівні «розважальності», не прагнучи розв'язати завдання музично-естетичної діяльності, які пов'язані з «інструментальним» чи «акмеологічним» рівнями. По-друге, система організації музично-естетичної діяльності студентів в університетах реалізується переважно через такий змістовий напрям, як сприйняття творів музичного мистецтва, рідше – виконавська діяльність, досить рідко – музична творчість, практично ніколи – музично-естетична

просвіта; а це обмежує їх можливості у набутті відповідного досвіду МЕД. По-третє, у студентів недостатньо сформоване ціннісне ставлення до МЕД, що частково зумовлене низьким рівнем обізнаності у цій сфері, частково – наявністю відносно небагатого (переважно у формі відвідування культурних заходів) та пасивного досвіду участі у заходах музично-естетичної діяльності (як от, у ролі глядача). Таким чином, недосконалість процесу організації музично-естетичної діяльності в університетах як на рівні предмету, завдань і змісту, так і на рівні форм і методів МЕД, безперечно, впливає і на її результативність у плані виховання духовної культури студентів. Враховуючи означене, в перспективі доцільно, спираючись на наукові здобутки інших учених в означеному аспекті, спрогнозувати та апробувати на практиці педагогічні умови виховання духовної культури студентів університету в процесі музично-естетичної діяльності. При цьому доречно врахувати взаємозв'язок таких педагогічних умов зі змістовим наповненням, формами та методами МЕД, а також забезпечити їх спрямованість на виховання різних сторін духовної культури студента, беручи до уваги психологічні особливості студентів як осіб юнацького віку та характеристики університету як специфічного виховного середовища. Важливим, на нашу думку, є також відбиття у змісті педагогічних умов відповідних структурних компонентів МЕД, на посилення яких вони повинні бути спрямовані, та забезпечення за їх допомогою комплексності, поетапності й систематичності у процесі виховання духовної культури студентів засобами музично-естетичної діяльності.

Список літератури:

1. Михайличенко О. В. Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (ретроспективно-теоретичний аспект) / О. В. Михайличенко. – Суми: Козацький вал, 2007. – 356 с.
2. Подрезов В. А. Формування духовної культури майбутнього вчителя засобами музичного мистецтва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. А. Подрезов; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2003. – 20 с.
3. Чжоу Цянь. Виховний зміст і структура музично-естетичної діяльності студентів університету / Цянь Чжоу // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 22. – С. 109-118. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11598>

Чжоу Цянь

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

АКТУАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ ВОСПИТАНИЯ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ УНИВЕРСИТЕТА В ПРОЦЕССЕ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

Исследовано актуальное состояние воспитания духовной культуры студентов университета в процессе музыкально-эстетической деятельности. Выяснено, в какой мере фактические условия организации процесса воспитания духовной культуры в высших учебных заведениях соотносятся со структурой музыкально-эстетической деятельности студентов. Представлены результаты экспресс-опроса студентов относительно эффективности осуществления в воспитательной системе университета основных компонентов музыкально-эстетической деятельности студентов: мотивационно-целевого (мотивы, цели и задачи), проективно-содержательного (предмет и содержание), процессуального (виды, формы и методы организации), оценочно-результативного (результаты влияния музыкально-эстетической деятельности на воспитание духовной культуры студентов).

Ключевые слова: духовная культура, студенты университета, музыкально-эстетическая деятельность, структура музыкально-эстетической деятельности студентов, эффективность воспитания.

Zhou Qian

M.P. Dragomanov National Pedagogical University

THE CURRENT STATE OF SPIRITUAL CULTURE EDUCATION FOR UNIVERSITY STUDENTS IN THE PROCESS OF MUSIC-AESTHETIC ACTIVITY

Summary

The current state of spiritual culture education for university students in the process of music-aesthetic activity has been analysed. The level of correlation between actual conditions of the process of spiritual culture education organization in higher educational institutions and the structure of students' music-aesthetic activity has been cleared out. The findings of students' express opinion poll concerning the efficiency of implementing the main components of students' music-aesthetic activity in university educational system have been presented. The components are as follows: motivational-purposeful (motives, aim and tasks), subject-semantic (subject-matter and content), procedural (types, forms and methods of organization), evaluative-effective (the effects of music-aesthetic activity on students' spiritual culture education).

Keywords: spiritual culture, students of university, musical aesthetics activity, structure of the students' musical-aesthetic activities, efficiency of upbringing.

УДК 378.035.6

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Шевчук Г.Й.

Національний університет «Львівська політехніка»

Розглянуто необхідність активізації патріотичного виховання студентської молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Опрацьовано останні нормативно-правові документи з патріотичного виховання молоді в Україні, дані соціологічних досліджень, закордонний досвід. Проаналізовано основні напрями патріотичного виховання у вищих навчальних закладах. Запропоновано шляхи їхнього вдосконалення, визначено роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу в системі патріотичного виховання.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, студент, молодь, Батьківщина, громадянство, суспільство.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави доволі гостро постало питання патріотичного виховання. Україна переживає доленосні історичні події – Революція Гідності, анексія Криму, воєнні дії на Донбасі. При цьому збереження єдності нерозривно пов'язано з виявами такого феномена як патріотизм. Він стає своєрідним фундаментом, що об'єднує різні соціальні групи й верстви населення в єдине ціле та робить їх потужною перетворюючою силою, здатною забезпечити ефективні зміни в розвитку суспільства.

Найважливішим структурним елементом суспільства є молоде покоління, зокрема студентство, яке багато в чому визначає перспективи і напрями розвитку держави. У зв'язку з цим на вищу школу покладається особлива відповідальність не лише за професійну підготовку майбутніх фахівців, а й за патріотичне виховання студентської молоді, формування її моральних і громадянських якостей. Адже від того, як буде орієнтована молодь, хто в найближчому майбутньому поповнить політичну та інтелектуальну еліти українського суспільства, які цінності культури, історії складуть її світоглядне бачення, залежить реалізація й успішність глибоких соціально-економічних і політичних перетворень в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Патріотизм у житті українського суспільства завжди відіграв помітну роль. Аналіз дослідженої літератури дозволяє зробити висновок про те, що його генезис, зміст і еволюція були і є предметом особливої уваги багатьох філософів, істориків, літературів, соціологів, політологів.

Зокрема, любові до рідної землі, мови, відданості своєму народу була присвячена низка творів видатних діячів минулого, таких як Г. Сковорода, І. Франко, Т. Шевченко, Л. Українка, В. Сухомлинський, М. Костомаров, М. Грушевський, П. Юркевич та інші.

Серед сучасних дослідників, які працюють над питанням патріотичного виховання та громадянських якостей особистості, можна виділити праці О. Жаревської, П. Вербицької, А. Погрібного, В. Поплужного, К. Чорної, Н. Волошиної та ін.

У той же час недостатньо досліджено проблему патріотичного виховання молоді в контексті сучасної складної суспільно-політичної ситуації в Україні. Сьогодні розкривати суть патріотизму і виховувати це почуття в молодого покоління потрібно, виходячи з його нового розуміння (як засобу гуртування суспільства) і застосовуючи нові напрями педагогічного впливу.